

Te Pipiwharaua, He Kupu Whakamarama.

NAMA 33.

GISBORNE.

NOWEMA 1900.

TE PIPIWHARAUA.

E kore matou e ahei ki te ta i nga korero kahore i whakaaturia mai te ingoa o nga kai-tuku mai. Mehemea kahore te tangata e pai kia whakaaturia tona ingoa, me tuhi mai ki a matou, ko matou kia mohio ki tona ingoa ki tona kainga.

E pouri ana matou mo te tukunga atu i te *awhi whereo* ki nga tangata kahore nei i tika kia tukua atu. No nga kai-whakapiri te pohehe, oira e nga hoa kaua e mamae, he whakaatu kau, ehara i te whakawehi.

I korero mai o matou kaumatua ki to matou he mo nga kupu mo Kingi Mahuta i roto i te NAMA 32. Ko aua kupu ehara i a matou engari na nga mema o te Paremete, heoi a matou ko te whakarapopototanga i aua korero ko te whakaae hoki he tika. He tamariki e nga hoa, kei te ako tonu.

E hiahia ana matou ki te whakamahara ki nga kai-tautoko kia tohu i a ratou pepa, hei te mutunga o te tau ka whakapukapuka ai, hei tiroiro hei ketuketu a nga ra e tu mai nei. Taihoa ka taia e matou etahi korero pai atu, mo nga mate e pa mai ana ki te tinana o te tangata, mo te ahua hoki o te tiaki turoro. me era korero e tika ana kia tohungia. Ki te hiahia tetahi tangata ma matou e tiaki he pepa mana i konei mo te tau kotahi, a ma matou hoki e whakapukapuka, e tuku atu hoki i roto i te meera me whakaatu mai, ko te utu katoa e 6/-

E pouri ana matou mo to matou kaha-kore

ki te ta i nga whakamarama i tukua mai e Apirana Ngata, mo nga ture kua oti nei i te Paremete hei painga mo te Maori, ara te Ture Kaunihera me te Ture Marae, engari ka tukua ra-wahotia atu e matou ki o matou kai-tautoko i Turanga ki Torere.

Kaore he whakaahua mo tenei nama o ta tatou manu, engari hei te nama o Tihema ka taia nga whakaahua e wha kua taia e matou a ka nekehia hoki nga wharangi o Te Pipi-wharaua ki te tekau-ma-ono. He tikanga na nga nupepa pakeha te whakanui i te Nama Kirihimete. Mehemea ka kaha te whangai i ta tatou pepa, katahi pea ka whakatuturutia ki te tekau-ma-ono tonu nga wharangi. Huri ake e te iwi mo tenei marama; taria te Nama Kirihimete, kei roto te pukahutanga o te kore-ro — o nga tu korero katoa.

TAKU INOI.

Ki te mea tera tetahi he ngoikore atu,
Homai he kaha ki a au ki te awihina i aia :
Ki te mea tera tetahi he matapo atu,
Meinga maku ia e arahi kia tata ki a Koe :
Meinga kia pono aku wawata matemate
kia taia ai te mahi e matea ana e ahau :
Kakahuria ki te ora toku whakaaro ngoikore,
Meinga au kia rite ki taku i tumanako ai :
Meinga kia kite au i roto i Tau mahi
He rangimarie, ataahua atu nei i te hari ;
Arahina au ki waho i a au ano, ki te aroha
A meinga au kia rite hei kai-noho mo te rangi,
A, nawai ra ko nga mea kakara katoa, ko nga
mea pai,
Ano ko te kainga pumau o toku wairua.

JOHN GREENLEAF WHITTIER.

WAIKATO TANIWHA-RAU.

(Na APIRANA T. NGATA, M.A., LL. B.)

WAHI I.

I. TE KINGITANGA.

"Ko Waikato te wai, ko Taupiri te maunga, ko Potatau te tangata."—Ko Potatau te tangata. Kei nga kaumatua e matau ana nga korero o te wa i hua ai te whakaaro i nga iwi kia whakaturia he kingi, he korero e tautohetohetia ana e rangirua ana ki taku whakaaro, na reira au i kore ai e whai kupu mo tera. Engari ko au kanui te miharo mo te pokanga o tenei whakaaro i te iwi Maori, kaore ano ra i matatau mai i nga ra o nga tupuna ki tera taonga ki te kingi, a mo te pokanga ake o te whakaaro i te mea kua tau te mana me te rangatiratanga o nga motu e rua ki roto i te ringa o te pakeha, o te Kuini o Ingarangi me ana iwi tae ake ki nga whakatupuranga e tu mai nei, i runga i te tuku a Te Tiriti o Waitangi. Na ka tu he kingi ko Potatau—he rakau hei-pou herenga mo te tangata, mo te whenua, mo te tikanga, e ai ki te korero. Ka waiho ko nga mania o Waikato hei papa e tu ai te rakau, ko nga mano o Waikato hei huruhuru mo nga waewae o te kingi. He parau pea tenei, engari he korero ano i bakiri ake, i puta ano te kupu i te motu, kaati kua tu mai ra a Potatau, kaati mai i te ingoa o te kingi ki a Waikato, ko nga tikanga me nga whaka-haere me tuku ki te motu. E ki ana au mehemea i pera, mehemea i whakarangona taua kupu kua titaha ake i te motu nei etahi mate taimaha i pa nei. Engari na Waikato i takiri tona tangata, i apo ki a ia te ingoa, te tinana, te mana, te whakahaere. "Tupu ake ai ano te rakau i tona wahi, ka hua, ka rere mai nga manu o te rangi ka kai." He tika ano, engari tetahi ahua o te rakau toro ai nga pakiaha ka toha ki te nui o te whenua, ka u te tu a tona rakau. Mei pera te totara i tu mai ra i Waikato i toro nui nga pakiaha ki roto ki nga iwi ngotongoto ana te tupu, i te hua o nga wairakau o nga tai e whia; tera e tunia a tona wa ka oti he whare whakairo nui whakaharaha e tomo ai nga iwi katoa ki roto. Te he o te rakau he mahi nga kakano, he tau e reka ana ki te manu tenei kakano, he tau ko tera, kaore e pumau: a ki te kawa mai te kakano o Maungatautari, o Pirongia, i tetahi tau, ka aha etahi manu? Ka ahu noa ake pea ki te Pua o Te Roku, ki Pipiwhakao, ki runga noa o Ruahine, ki Huiarau, a reka noa te tau i reira, ka waiho ano ko nga manu tutata i Hurakia hei kopikopiko ki ona pua.

Otira ki roto ki te porotaka ano o te Kingitanga e rere mai ra i Manuka ki Mokau, Mokau ki Horohoro, Horohoro ki Wairakei i waenganui o Maketu o Tauranga, Wairakei ki Tamaki ka huri ki Manuka ano, kotahi ano te tangata, ko Potatau i ona ra, ko Tawhiao i muri iho, ko Mahuta e tu mai nei. Ko ia te huinga o nga kupu o nga tikanga, a e puta ana mai i a ia te kupu te tikanga. Na, ko taku tenei i titiro ai, he taonga te Kingitanga hei whakakotahi i nga iwi, i waiho ai hei karanga ma te kingi mai o Potatau a taea noatia tenei ra kia whakakotahitia nga iwi. A e kitea ana te pai te topu o nga iwi o Mahuta ki raro ki taua kupu. Na, mehemea i haere rua te whakakotahi i runga i te mana tangata kia kotahi ai he tatua hei whitihi, a i runga ano i te marauna o te whakahaere kia pai ai te ahua o te tatua ki nga iwi, kua ea noa ake ra te karanga mai ki te motu. Ko tetahi o aku i titiro ai, na te pakanga a Tawhiao ki te pakeha, na reira nei i homai te mate mo nga whenua o Waikato, i mau ai era iwi nui ki raro i te Kingitanga taea noatia mai tenei ra. Ka mea nga iwi, mate tangata, mate whenua. Kaore he rerenga atu ki waho, kei whea hoki he rerenga? I mua atu i te whawhai na te kupu whakatakoto i whakakotahi. I muri iho i te whawhai na te aitia i pa tite ki te katoa, mai i te kingi tae noa ki te tangata ware, na reira i whakakotahi. Mehemea i mau tonu te whenua o Waikato, i toitu tonu, kua kore noa ake ra te kingi i a Waikato ano te turaki, kua riro hoki ma nga ngangare mo te whenua e wehewehe te tangata, e tukituki nga iwi.

Ata titiro ki enei kupu e aku rangatira o Waikato, kaore i tuhia i runga i te kauka, i te ngakau whakahe noa ranei, engari he mea ata kimi na te maramatanga, he mea kapo haere nga kupu i o koutou arero ano i nga ra i haere ai au i waenganui i a koutou i au e mau ano i nga mowhiti o nga iwi o te paparinga o to tatou motu.

(Taria te roanga.)**TE KORERORERO.**

I aku kupu mo runga i tenei whakaupoko, kaore i hoatu e au etahi korero hei whakamarama i te kino o tenei mea o te kororero. Inaianei ka hoatu e au etahi kupu ruarua nei hei whakaatu i te kino kua mahia e taua mea ki waenganui i a taua i te maori.

I mua o taku tauanga atu i aua korero, ka whakaatutia e au te hunga e pa ana ki taua raruraru. Tuatahi ko te mea e korerotia ana; tuarua ko te mea e korero ana. He mea whakapouri ki te mea e korerotia ana, he mea whakangahau ki te mea e korero ana.

E rua ano nga tu ahua o te korero, he tika, he parau. Mehemea he tika nga korero, me pouri e te mea mana nga korero. Mehemea ana he he hei aha.

He mate ano mo te tangata e korerotia ana; engari te tino mate nui mo te tangata korero. No te mea ka tau ki a ia te kanga mo te hunga e whakapae teka ana, a, ka tau ki te tangata kaore e aro ake ki nga whakapae teka mona te mihī mo te hunga e nohopuku ana mo era mea.

Ka timata au inaia nei ki te hoatu i etahi korero hei whakamarama mo te kino, ara tino kino o tenei mea o te "korerorero."

Ka noho tetahi wahine atahua i runga i tana noho pai, tona ingoa ko Raukura. Te mahi a te tamariki tane he whai ki a ia hei wahine. Katahi ka haere tetahi tangata ka panui haere ko Raukura i whai ki a ia. Ko te kiri o taua tangata no Puarohimaru, tona kanohi no Tutamure. Ka rongu etahi o nga tamariki tane ka kawea te korero ka kawea ki te wahine ra. Katahi ano te wahine ra ka pouri. Ka haere ka tarewa i a ia. Koia tenei ko te waiata nei na:—

Takoto mai Raukura,
I runga te puhī-rere
Ka tokia to kiri
E te auu matao.

Tena ta te korerorero tana mahi!

Ka noho ano te tamaiti tane ra. He tamaiti ia na tetahi rangatira. Taua tamaiti he tamaiti tino pai atu, kaore e hianga, e mahi hoki i a te tamariki hianga i a ratau nei mahi. Ka taumautia raua ko tetahi tamaiti wahine pai rangatira. Ka taka te whakaaro i roto i tetahi tangata nanakia kia mahia e ia tetahi mahi e kino ai taua wahine ki roto i nga whakaaro o tonatane tau mau. Katahi ia ka whai ki te wahine ra. Whai noa, whai noa, kaore i tahiuri mai ki a ia. Katahi a ia ka mea me hanga e ia tetahi korero parau mo taua wahine, ka kawea ai ki tona tane tau mau. Ka haere ia i tetahi rangi ki te tamaiti tane ra ka mea atu: E hoa i mau i a au to wahine nei raua ko tetahi pakeha e mahi raweke ana. E haurangi ana hoki taua kotiro na te pakeha i whangai ki te waiapiro. No te rongonga o te tane i aua korero, ka

haere ia ka kohurutia taua wahine, no muri ko ia ano. E ki ana ko Ngapuhi, "Nana! toe hanga e te ngautuara."

E rua nga korero kei muri ka mutu. I te hui i tu ki Te Kawakawa, he maha nga tamariki wahine o te kura i tae mai ki taua hui. I tae mai hoki nga tamariki o Te Kaha i mihia ra e "Tipi-whenna" mo te poi i taua whakaminenga. I whakapaia hoki taua hanga tamariki wahine e Ngatiporou katoa. No te hoki-nga o tetahi o taua hanga tamariki ki Te Kaha ka panui haeretia e ia, ko ona hoa katoa o te kahui poi, me etahi atu o nga tamariki wahine o Tikataurewa i tae mai ki reira, he tane katoa a ratau. Ko ia anake, ko raua ko tona hoa kaore a raua na tane. Ko tenei korero kei te nui haere tonu a kaore e taea te kimoa o nga ingoa o taua hanga tamariki. Hei konei me ki ake au ko taua tamaiti nana aua korero ko te mutunga tonu mai o nga tamariki niwhaniwha o tera tai mo aua tu haere.

I a au hoki i tae ai ki Te Kaha ka rongu au e korerotia ana kei te mate tetahi tangata e tino piri ana ki a au, a, kei te mahia e te tohunga. I haere tona tamaiti ki tetahi tohunga i muri atu, a, ka kīia mai, enei korero: "Te mate o to papa he whenua; ina tata nei i raruraru ai taua whenua; te tangata nana i raweke to papa he tangata kiri mai." Na ka hopu tonu te ngakau maori ko te tangata tonu i tautohē ki te turoro ia te tangata nana i kawea kia makuturia. Heoi ano ka mahi te ngutu maori ki te korerorero, e, ko mea tonu taua tangata. Nawai ra taua tangata a, pahore ana te tuara te ngau kōi anei hoki ta te maori tana tikanga. Na te tohunga ana tipatipa, ka waiho hei kinaki kai i te ao i te po, kaore e mahara ki ta taua whakatauki, "He atua kahorakiraki."

Heoi pea aku kupu whakamarama ake mo te kino whakabarabara o tenei mahi a tatau o te ngautuara. Kei a koutou tonu e mohio ana te aua o taua mea, a, inaia nei kia tupato ki o koutou arero. Kāua e tukua ko te arero hei rangatira mou, hei kai whakahaere i a koe. He oka matarau e puritia ana i te mata te ngautuara, e tapahi ana i te tangata i a koe ano hoki. "Me korero e nga tangata, i te ra whakawa te tikanga o nga kupu pokanoa katoa e puaki i a ratau. Ma au kupu hoki koe ka whakahengia ai." (Matii xii. 36, 37.)

NA TAC-HOU.

TE MATE.

Hei te mate o te hunga tika he mate moku, kia rite hoki toku whakanutunga ki tona. Tau. 23. 10.

He aha te mate? Ko te wehenga o te wairua i te tinana, e mahue ai te tinana he mea tikanga kore he oncone. Kua haere te tangata ka takoto tahanga ko te anga. E mohio ana ia tangata ia tangata tera te ra kei te tu mai e riro ai ko te mate hei rangatira mona, otira tokohia ra kei te whakaaro mo te ra e mate ai ratou? Kahore he tangata e pai ana kia mate wawe ia, e mea ana ia ka rau rawa tona oranga i tenei ao, ko etahi o tona whakatupuranga hei mua i a ia mate ai, tena koea ka mate kaumatua.

Ahakea kore he whakapono o te tangata, kore ona whakaaro e ahu ki te Atua i te wa e kaha ana ia e ora ana tona tinana, otira i te mea ka mohio ia kua whakaritea o ona ra, ka ahu ona whakaaro ki te Atua he tahi whakapono te tangata e noho nei ina tata te mate. I penei a Paraama. I mohio ia he matenga pai to te hunga tika, a i hiabhi ia kia pera hoki tona. He inoi na Paraama ta tatou rangi.

Kaore a Paraama i mahi i nga wa katoa i nga mea i whakahana e te Atua; i takahia e ia te kupu a te Atua. Waihoki he tini te tangata kei te ao nei kei te mahi ki te hara, he pononga he kai-mahi na te rewera, otira e mea ana ratou hei te ratou matenga me aroha mai te Atua ki a ratou, a me hari ratou ki te rangi. Ki ta ratou whakaaro he tamariki te Atua, e taetae e ratou te tinihanga. Tera ranei e kuare te tangata ki te utu i te tangata i mahi nei ki tetahi atu tangata koe? Ko te tangata ia nei e kore e raua, a ko te Atua kia raua? E te kai-korero, ki te hiabhi koe kia rite he matenga mou ki te matenga o te tangata tika, kia rite hoki to oranga ki to te tangata tika. Ma te ngakau maori noa tenei e whakahe ake e tika ana.

He nui nga tangata a mea ana he mea pai te mate, he "whitinga atu i te mate ki te ora," he urunga atu ki te ao maraui, ki te ao mae-kore. Ki taku whakaaro ia he mea kino rawa te mate, he mea weriweri. I kiia te mate e Paora ko te hoa-riri whakanutunga (1 Kor. 15. 26.) Ko wai te tangata e ahei te ki he mea ataahua te hoa-riri? He taonga nui whakabarahara ki te wahine tana tamaiti, e kore rawa ia e pai kia mate, e tino tupato ana ia hei pangia e te mate. Otira pangia ana e te mate, a riro atu ana, ka mahue te whaea ki muri tangi ai, aue ai, whakamomori ai; kihai rawa te mate i whakarongo ki tana tangi,

ki tana inoi kia waiho te hua o tona kopu. E kiia ranei te mate he mea ataahua? Kahore! He pai ranei te mate i patu mai nei i nga tamariki a te Whanau-a-Apanui, i te tangata i Inia, i Taranawaara, i Amerika? "Te hoa riri whakanutunga he mate."

Ki te Karaitiana ia, ki te tangata kua mura ona hara, he mea pai te mate, kahore ona wehi. I mohio a Paraama he mate pai to te tangata tika na reira ia i inoi ai kia pera hoki he matenga mona. Ki te Karaitiana he okiokinga te mate, he haerenga ki te wa katoa he haerenga kia kite i tona Matua, he kitekiteranga nga mea kua matua haere atu. (Hip. 4. 9; Whkite 14. 13; Hoa. 14. 2; Hip. 13. 14.) I koingo a Paora kia hohoro tona mate. "He hiabhi nei toku ki te haere, kia nolo ai ahau ki a te Karaiti; ko te mea tino pai rawa hoki ia." (Pirip. 1. 23.) I tono a Himiona kia tukua ia kia haere. "Katahi e te Atiki ka tukua tau pononga kia haere." Kororia te matenga o Tahana kei-toi tenei Nama. I a Parahi o Abihi ka tata te mate ka karanga, "Naumai e te tuahine e mate," ano te mate he whanaunga aroha i ngaro a ka hoki mai a io ki te tungane. I a Tianara Awberaka e whakahemohemo ana i tona taotutanga, ka mea, "Matakitaki ki to te Karaitiana matenga." I te kinga atu ki a Mihi Hawhekaru e kore ia e ora, ka maranga tona mahunga, katahi ka ki, "He tino pai rawa tenei korero mo te pono." To te Karaitiana tona matenga, he hari, he rangimarie, he wehi-kore. I hiabhi noa a Paraama kia pera hoki he matenga mona. E te kai-korero ka pehea tou matenga, e kore hoki e bapa to mate a tahi ra? Kei tomo pouri ra koe ki te mate, engari kia mohiotia ano te kinga hei taunga atu.

Ehara i te mea ko te rangimarie anake ta te Karaitiana i tona matenga, engari ko te whakamanamana ano hoki. I mea a Paora, "E te mate, kei hea ton wero? E te po, kei hea ton wikitoria? (1 Kor. 15. 55.) Kahore he wero o te mate ki te Karaitiana, kahore hoki ona wikitoria. I hinga te mate me te po i a te Karaiti i tona aranga mai i te mate; nona te wikitoriatanga, no te huaga hoki e whakawhirinaki ana ki a ia. Ko te mate ki te Karaitiana he moe (1 Teh. 4. 14.), e oho ake ai ko te oranga tonutanga, ko te kororia. (Hoa. 5. 29.) Tena ko te hunga whakapono kore, i a ratou e ora ana i tenei ao he taureka-reka ratou ki te wehi o te mate. (Hip. 2. 15.)

He kupu whakamutunga. E te hoa, e pehea koe a te wa e mate ai koe? E toa ranei? Ki te he to oranga, ka he to matenga

ka he to aranga. "Te wahi e hinga ai te rakau, ko reira ano ia takoto ai." (Kai Kau. 11. 3.) Kua e mea kei te Atua te tikaanga mo te mate mo te ora ranei mou, engari kei a koe ano. Kua marana te huarahi ki te ora, a ki te kore koe e haere ma reira, he wahi hei tutukitanga mo tau haere kei te mutunga mai o tou huarahi. Heoi ano te mea e mate ai koe i runga i te rangimarie i te hahi, ma to mohio kua murua o hara, kua houbhia to rongo ki te Atua i runga i te matenga o te Karaiti. Kua e tatari kia tata koe te mate, kia kaha-kore to tinana, kia pouri o whakaaro, ka tauri ai ki te Atua. Ehara te Atua i te Atua no te hunga mate, engari no te hunga ora. "Hokona te taima ma koutou, he kino hoki nga ra. (Eph. 5. 16.)

HAERENGA I Nga TAKIWA MAORI O TE POROWINI O MARAPARA.

I runga i te tono mai a aku rangatira kia tukua atu e au he ripoata o aku haereerenga i nga takiwa Maori o konei, na reira ka tukua atu enei toru korero, hei tohatohanga ma ta tatou mau ki nga wahi e tae ana ia, e tau ana hoki.

I te Aperira ka taha nei ka haere maua ko Mita Tienikini (Mr. Jenkins) tetahi o aku rangatira, ki Okola he pa e tata ana ki te 50 maero te tawhiti atu i te taone o Waitohi (Pictou), kei reira nei au e noho ana. Ko Mita Tienikini he kai-whakahaere no te Peeke o Niu Tauti Weera i te taone o te Piwa (Blenheim), he tangata kaha ki te whakahaere i nga mahi, ki te rapu tikaanga hoki e puta ai he oranga ki nga Maori o konei—he tangata whakapono. I haere maua ki te whiriwhiri i tetahi wahi pai hei tunga mo tetahi kura mo nga tamariki Maori o tera pa—e haere hoki kia kite i nga Maori, koia nei ia te tino take i haere ai ahau he koingoino ano ki era morehu o te iwi.

Ko nga hoioho ano o nga tipuna o maua hoioho i haere ai, ara i ma raro tonu. E rua o maua ra i haere ai ka tae. Nui atu te mihi-mihi mai me te kai-ngakau mai o nga tangata i to maua putanga atu. To maua taenga tonutanga atu ka haere maua ki te titiro i tetahi wahi pai hei tunga mo te kura. Ko nga papa mo te kura kua tae noa atu ki reira. He maha nga wahi i whiriwhiri i mua atu, eugari he mamao ki ro ngahere. Ko te hiahia o Mita Tienikini kia tu ki te taha tai kia tata atu hoki ki te pa Maori, otira tuturu ana ki ro ngahere. I runga i te kaingakau o nga Maori kia tu he kura mo a ratou tamariki, ka

manawanui ratou ki te wahawaba, ki te tooto i nga papa mai te moana a . . . ro-ngahere atu ana. Ko tenei whare-kura na te Ihahi i utu nga mea katoa, puta atu hoki ki te utu mo nga kai-whakaako. No te Hatarei maua i tae atu ai, auina ake i te Ratapu ka homai te karakia ki a maua. Poto katoa mai ratou ki ta karakia a i a au e whaikupu atu ana ki a ratou ka pupu ake te aroha i roto i toku ngakau, ka titiro atu au e putu mai ana nga tau-mahatanga i runga i te iwi, nga mate tinana, wairua, —he mea kaore i penei te paunga mai ki te ngakau i mua atu—ano tera kia maringi a wai mai oku roimata. Tena ra tatou e nga tamariki, —he mea tamahine o Te Aute raua ko Hukarere kia kaha tatou ki te mahi i a tatou tikaanga e ora ai te iwi i tenei reire-totoa ki te mate, me te tangata o tatou kuwhi ki nga maua no reira nei te awhina mo tatou." (Waitati 121, 1.)

I a Hurae nei ka haere ano ahau ki reira. I tenei takiwa ko maua ko mokemoke i haere ara ko au anake. Tae atu au kua tu te kura, kua kotahi marara e kura ana nga tamariki. Nui atu te pai o nga kai-whakaako, tokorua he wahine, no Akarana tetahi, no Whakatu tetahi, me te tere ano hoki o a raua tamariki ki te ako i nga mea e hoatu ana e raua. Ehara i te mea he ako anake ta raua mahi i te matauranga o te pakeha, kaore, engari he ako hoki i nga tamariki kia mohio ki te aroha noa o to tatou Ariki. E rua aku wiki ki reira e noho tahi ana matou ko nga Maori me te tipu haere tonu ake o te aroha i roto i toku ngakau mo ratou. Pera ano hoki ratou, nui atu te kaingakau mai, te mihi-mihi mai hoki.

I era wiki e rua oku ki reira, e hoibui mai ana ratou katoa i nga ata i nga ahiahi ki te karakia i te 7 o nga haora i nga ata i te 5 i nga ahiahi. He maha ngakau rawa atu tenei ki a au ki te mea e mahi ana i konei i waenganui i enei iwi taubou, a e mohio ana ahau tera ano etahi atu tera e maha nga ngakau i runga i te ahua ngawari haere o te mahi. Ko nga tino kupu e ruia ana i tenei takiwa ko nga kupu me nga mahi a te Kotahitanga o Te Aute he mea hei koanga ngakau, mo ia mema, nro ia mema o tenei Kotahitanga.

Katahi ano ka kitea tenei wahi e te kura. Nui atu te tere o nga tamariki ki te ako, kaore he kupu pakeha i mohio i tetahi tamaiti kotahi i te timatanga o te kura, inahnei kua rawaka rawa atu nga kupu pakeha kua mau.

He maha nga hinene pakeha kua mau i a ratou he tohu enei no te whakaako pai. Tena ra Okola e . . . e tapa i to ingoa!

Na Wi K. PARAIKE.

TAAHANA.

I kite matou i te reta a Mihi Karanata o Karioi, ki ona hoa, he whakanaui i te nui o to ratou pouri ko tona taina me ana tamahine te matenga o tetahi o a ratou tamariki Maori o Tahana. Na ratou tonu i tiaki ki roto i to ratou whare a mate hou. Otira i hari o ratou ngakau i te haerenga o Tahana i runga i te matauranga ki te Kai-whakaara, ko te oranga tonutanga nei tera. I a ia e takoto mate ana i puaki i a ia etahi kupu atahua, he kupu whakaaatu kahore kau ona wehi ki te mate. I tona kitenga e pouri ana tetahi ona kai-tiaki ka mea ia, "Kaua e tangi." Ka haere ahau ki te oranga tonutanga." I ona whakaaro e huri ana i te kaha o te mate ka korero ngakautia e ia te 3 me te 14 o nga upoko o Hoani, me tana karanga ano, "Kua whanau hou ahau." I te mutunga o tana korero pakeha i te 14 o nga upoko ka mea ia, "Beautiful, beautiful!" (te atahua, te atahua!) Hoatu ra, Tahana, ki te kainga atahua. Ko euei wahine pakeha he rangatira, na te aroha ki te Maori ka mahue to ratou kainga i Otautahi ka haere ki roto o Whanganui, ki Karioi, e tata tonu ana ki te take o Ruapehu. "E akiakina ana hoki matou e te aroha o te Karaiti."

• > ☉ < •

HE TONO.

Hei te 20 o nga ra o Tihema ka tu te hoko-hoko taonga maori a Mihi Reweti ki tona kainga i Kaiti. He mahi tonu tenei na tenei wahine i nga tau katoa. Ko nga moni e hoatu katoa ana e ia mo nga mahi a te Hahi Maori, hei tuku hoki i te Rongo Pai ki Meremihia. E tono ana ia ki nga Maori katoa kia tukua mai he taonga maori mana e hoko ki ona hoa, ko tona tino tono ia ki nga Maori katoa o enei takiwa. Nga mea e tino hiahia ana ia he kete, mea ririki, mea nunui ranei, engari ko nga mea ririki nga mea tino pirangitia e te wahine pakeha; kaua e hoatu he rongoa pakeha hei whakarereke i te ahua o te harakeke. Otira me tuku mai nga mea katoa a te Maori. Kia mama mai e hine ma, whakaritea te tono a tenei wahine pakeha e aroha nei ki te Maori. Me tuku mai me waiho ranei nga taonga ki a Mita Reweti, kei te whare o Wiremu me Ketera (Williams and Kettle), Kihipane, ki to raua whare tonu ranei i Kaiti. Kia rangatira te whakaaro, kaua e mea me utu rawa, chara hoki i te mea mana ake nga moni, engari hei painga ano mo te iwi Maori. Ki te utu nga taonga ka iti rawa te moni e toe. Mana e utu te tukunga mai i te meera.

MATENGA O ATIRIKONA KARAKA.

No te 21 o nga ra o Oketopa ka haere a Te Karaka, atirikona o Waimate, ki tona okiokinga, whakarereia iho nga mactanga i muri nei, ka whakawhiti ia ki te ao matama, e kore nei e te roimati e rangona te tangi. Ka 69 ona tau ka mate nei ki Panera, Akarana. He tino kino tona mate, na reira i hari ai ona hoa i te tere o tona haerenga kia kore ai e roa rawa tona ngaunga e te mamae. E wha rawa nga ra i takoto ai ia kihai i matatau ake ki te tangata.

No te tau 1831 ka whanau a Te Karaka ki Waimate. Tana mahi tuatahi he whakanko kura. I te tau 1856 ka whakarikona ia, no te tau 1858 ka whakapirititia. I te pakarutanga o te whawhai ki Waikato ka mutu tana kura ki Tauranga, ka haere mai hei hoa mo te Pihopa o Waipapa ki Turanga nei. I te haerenga o te pihopa i nga rongu kohuru i te haubau ka hoki ano a Te Karaka ki Waimate. He maha nga tau i noho ai ia ki reira, i kauwhau ai i te Rongo Pai ki nga Maori. No muri mai ka whakaturia ia hei atirikona mo Waimate North ka haere mai hoki ki Akarana noho ai. Koia te kai-tire-tiro i te Hahi Maori i te pihopatanga o Akarana. I tona ngakau ngawari, aroha, ka aroha nuitia ia e te iwi Maori, e nga minita Maori o tona takiwa. Haere e koro, i te huarahi kua whakaritea. Ko te hari hei a koe, ko te manukanuka ki o takanga, ko te aroha ko te pouri hei te iwi, hei o tamariki ka waiho panu nei e koe ki muri nei amio noa ai.

Waiho i muri nei mapu kau ki te ao;
Hau pukohu whenua taku nei e mihi nei,
Rehuta moana taku nei e tangi nei.
Whakamau noa ana ki runga o nga puke,
Amio noa ana te kahui kaka.
Kahore nei he matua mo koutou ra,
Tena ka riro i te herenga kakanō
Te hua nga miro e.....!

E mea ana te whakatauki: "Kia mate ko tai taba, kia mate ko tai taba; tu noa ana nga turanga i Kaiti ka ngaro Ririhape."

TE KURA TAKUTA.

TE RUUMA TAPATAPAHU TUPAPAKU.

I tera tau i whakaatutia e 'Te Pipi' etahi o nga mahi o te Kura Takuta. Ko aua korero i panuitia ki tena marae, ki tena marae, a, inaianei kua matatau mai nga kai korero o 'Te Pipi,' ia wahi, ia wahi, he kura ako mahi takuta ano kei Niu Tirenī, kei te pito ki te tonga o Te Waipounamu.

Ko enei kupu kore e maha rawa, heoi ano mo nga mahi anake o te ruuma tapatapahi tangata. I mua o te korerotanga a te tangata i enei kupu kua e whakapono kia kite ra aro ia i te nama o 'Te Pipi' i taia ai ki roto. Kia tupato ki te aroero kei tapepa i o whakaaro kei puta ki te horihori.

Taua ruuma e 40 pea putu te roa, e 20 te whanui i te teitei, a, kei te pupa hoki o runga o te whare. Tera a o tetahi ruuma kei raro kei te whenua hei waihotanga i te tupapaku i roto i nga wai rongoa kei pirau. He mea ano i rua marama e takoto ana i roto, a, hei te tikinga atu kaore ki te haunga ki te aha. Kia roa ra ano e tapatapahia ana, ka paaki te whakaatu ki te ihu.

Hei te timatanga o te kura ka kawea ki runga ki te ruuma kua whakahuatia ake ra, ka whakaratu haere ai, kotahi ki tena tepu, kotahi ki tena tepu, a kapi noa nga tepu e toru.

Ka timata te tapatapahi, ka haere ena tokorua ki ta raua na wahi i hiabai ai. E rua ki te kahi me te upoko; e rua ki te ringa kotahi ta; atu ki te pakitihiri; e rua ki te hope; e rua ki te waewae kotahi, hei te hono o te kua ka ahu whakararo atu. Hui katoa tokau ki te tinana kotahi.

Kei konei te wahine te tane e mahi ana, he wahine ano hoki etahi e ako ana ki te mahi takuta.

He aha te take i tapatapahitia ai te tangata? Hei ahuaereka noa ranei, hei huinga ranei? Hei tihuinga noa pea? Ehara i te mea hei ahuaereka. Ko wai e haere ki te rua tupapaku whakarongo ai i te haunga? Ko wai e nobo i roto i te ruuma haunga mo nga haora e rua ia ra, ia ra?

Te take i mahia ai nga mahi o taua ruuma, hei ako i nga mea whakamiharo o te tinana o te tangata, kua rapua nga mea o te tinana o ia kararehe, o ia kararehe, a kaore i rite ki te tinana tangata. E ki ana a Rawiri, "He mea whakawehi, he mea whakamiharo toku haunga." E ki ana ano hoki taua kaumatua "I hangaia e Ihowa te tangata ki raro tata iho i te anahera."

Tetahi he maha nga mate o te tangata e pa ana ki roto i tona tinana, a, ma te naihī e tiki e tapahi ka ora. E rite ana ki te taru e awhi nei i te puke kumara. Ma te kaheru e tiki ki nga putake o taua taru, ka mate ai, ka ora ai hoki te puke kumara. Mehemea ana kaore te kai ngaki i mohio kei hea nga putake o te kumara, tera e motu i a ia, a koiā nei te take i rapua ai nga mea o roto o te tangata kia tapahi noa ai i whea wahi, ka mohio tonu te takuta he aha nga mea e tata ana ki tana naihī. Heoi ake nga kupu mo tenei taha o te mahi takuta, kia mama ai. Taihoa ra pea etahi ka tukua atu ano.

Heoi ano,
na TUTERE Wī REPA.

Dunedin, Otago.

ETAHI TAMARIKI MAORI.

Ko nga kupu enei a te kai-tuku korero i Poneke o 'te Rititana Taiaua,' nupepa o Otautahi, mo Apirana Ngata: "Ko te tangata kua piki kei runga i enei ra tototoni ka hori nei ko Apirana Ngata, ko te M.A., ko te roia. I runga i nga mahi o enei ra kua hori nei, heke katoa ki raro i a ia ora atu Maori katoa, tae noa atu ki a Hone Heke. He tangata tino pai rawa ia, haunga hoki tona matou; ki te korero i te reo Ingrihi ano he pakeha. E kitea ana tona matou i runga i ana tuihitihi. I tetahi po ngahau i te Whare Paremete ka korerotia e ia tetahi waiaata pakeha nana ano i tuihitihi—tino pai atu."

I tino whakamihia te whai-korero a Paraire Tomoana, nana a Henare Tomoana, i te tunga ki Nepia o te Hinota pakeha o te Pihoparanga o Waipatu. I ki te minita pakeha o Turanga nei na Paraire te tino whai-korero o ta ratou hui. Ko Paraire Tomoana te tangata Maori tuatahi, ehaia i te minita, ki te uru ki te Hinota pakeha o tenei takiwa. Ko tana putake kore o ko te hoko waipiro i te Rohe Potae o Waikato. I whakalie ia ki te whakaaro o te Kawawatanga kia whakatuwheratia te hoko waipiro ki Waikato. E rua nga iwi kei tenei motu, he pakeha he Maori; he kaha tetahi, he ngoikore tetahi, he rite ki te tamariki. Ko enei etahi o nga kupu a Paraire: "He tamariki ano matou, a ma koutou ma te pakeha, ma te hunga kaha matou e ata arahi, e arata ki te turanga pai atu, a kua e waiho e koutou he kohatu ki to matou buarahi kei tutuki matou, ka hinga."

HE RETA MAI NO PONEKE.

Kihipane,

Oketopa 29th, 1900.

Ki te Etita o Te PĪPIWHARAUAO.

E manu, tena koe!

Kua tae mai tenei ki te mahanatanga ka pua-wai nga rakau o te tau ka pao te kakara ki te ihu o te tangata ka puta ano hoki koe ki runga tioro ai: Tioro i te whitu! Tioro i te waru!

Me Tioro haere ano e koe tenei reta e whai ake nei ki nga marae o tama ma o hine ma, ara, me, kui kui, whiti, whiti, whitiwhitiora.

Na TUTA NIHONIHU.

Poneke,

Oketopa, 26th, 1900.

Ki a Tuta Nihoniho.

E tama, tena ra koe.

Kaore he Pitihana i oti, he ture, i tenei tau i te nui o te mahi mo nga ture maori ara mo te Ture Kaunihera Whenua Maori, mo te ture tiaki hoki i te tinana o te iwi Maori, ara te Pire Kiore. Ko ona mema 12, me Maori anake; kei aua mema te taake kuri, me te whakapai marae, i nga whare i nga moenga, me nga takuta, me era atu mahi e tipu ai te iwi Maori.

Ko te Pire whenua, o 3 pakeha e 4 maori a tera e whakaturia he Tari ki Poneke nei hei huinga mai mo nga kaunihera katoa o Aotearoa. Ko te rohe o te Kaunihera Whenua, kei Potikirua ki Waikari no tatau tena; Waikari ki Wairarapa, no Ngatikahungunu. Potikirua ki Wairakei, no Te Arawa: ka toru ai wahanga o te Tai Rawhiti. Ko nga rohe o te Pire Marae, Wairakei ki Te Matata; Matata ki Tarakeha; Tarakeha ki Tawhiti-a-Pawa, Tawhiti ki Te Paritu, Te Paritu ki Porangahau, Porangahau ki Turakirae: ka ono ai nga wehenga marae o te Tai Rawhiti. Ko nga mema 12, mo ia wehenga, me whiriwhiri i nga tamariki matau mo taua mahi.

E tama, kua tutuki taku hiahia e tohe nei au ia tau ia tau, me nga hiahia hoki o nga iwi o te Tai Rawhiti, a kua maaha toku ngakau, ahakoa e ahua he ana e tahi waahi, mo tetahi tau ka whakatikatika ai.

E tama, kia kaha te hapai i enei ture, heoi ano pea te whiwhinga, ki te whakahawcatia e tatou, heoi ano ko te matenga tena, e kore rawa e ara mai a muri atu notemea he taonga tenei i pakangatia e te Tai Rawhiti i nga tau maha ka hori nei.

Tena a Apirana Ngata mana e whakamarama ki nga iwi o te Tai Rawhiti katoa no te mea kei te peltia tonutia ahau e toku mate.

Nui atu taku mibi ki a Apirana ki te rite o tona mahara ki toku, a kei runga i a ia aku kupu tohutohu, ki te pai ake ahau tera ano au e kite i a Ngatiporou.

Te ingoa o te Pire Marae o kona ko Horouta, to Turanga ko Takitimu, to Nepia ko Tamatea, to Wairarapa ko te Upoko-o-te-Ika. Mau e panui ki a Ngatiporou katoa.

Na to matua aroha,
na WĪ PERE.

TIKIRAU.

Ki te Etita o Te PĪPIWHARAUAO.

E hōa, tena koe!

Mau e uta atu ta matou whakamibi mo te whaikorero a A. T. Ngata e mau nei i te Nama 27 o ta tatou pepa. Ahakoa he roa tana korero, ko te kupu whakamutunga ta matou e korero ake. Kanui te mibi me te awangawanga o te ngakau, tera pea e tau ki enei koroua te tikanga o tenei kupu, na reira me ki ake e ngari pea ena koroua e whai ngarehu, pungarehu ranei, tena ko enei koroua kaore pea e whai pungarehu ina te ahua e noho atu nei kei te whakatauki a o tipuna e ki nei: "Ara te korero e haere ra i runga o Tawhiti-a-Pawa takoto noa Waimahuru." Waihoki ko tenei ara te mibi e hoki atu ra i Raukokore i Wharekahika takoto noa Whangaparao-mai-tawhiti. He unga waka ano ia nei no Ngatiporou me era atu iwi i nga wa o te whakapono ka hori ake nei, kati i te tawhiti o enei takiwa ka haere nga tamariki ki Raukokore ki te karakia ka noho tenei i te koroua nei; ki ake hoki, ko ia nei te he o te koroua raua ko te kuia. Na te mea ano ra ka tau nga henga kei raro, penei kei kona tahi e haereere ana. Kati ano pea kia rite ai te whakatauki nei: "Ka haere te totara haemata ka takoto te puketea wainui." He whakaaro maori pea tenei, anei ke pea ia na: Ahakoa tokorua tokotoru ki te whakaminenga kei reira tonu au. Kati kei te marama te titiro iho ki tenei kupu, hoki tonu ake te whakaaro ki te whakatauki a te Auru i patai ai tera tangata: "He aha te tohu o te he e te Auru?" Tana whakahoki: "Ko koe ra ka kai mai ko au ka noho atu." Ina koe e noho nei na, a, he pungarehu kore tona mutunga.

Na o koutou tipuna,

na PUWHARARIKI

Te RANGA-A-TE-ANEWA

TE WHAWHAI KI TARANAWAARA.

Kei te whakamatemate tonu te whawhai ki Taranawaara, kaore ano kia tino mata. He hia ano a te Poi kei te tohatoha haere ki te whenua katoa, kei te whai kia hoha te Ingarihi engari he nui o ratou e mau ana ia wiki ia wiki. He mahi noa iho, kahore kau he hua, i te mea he hoia na te Ingarihi kei nga taone nunui katoa o te whenua. Ki te whakaaoro a Rore Rapata kahore kau he tino take e noho ai ia inaa nei ki Taranawaara, kati hei te 20 o nga ra o tenei marama hoki ai ia ki te kainga, ka waiho pea ko Kirihi hei tino pehi rawa i te Poi. Kua whakaturia ko Rapata hei tino kai-whakahaere mo nga hoia katoa a te Kirihi, e mutu ana a Rore Wuruheri.

Hei tino ra nui te taenga o Rapata ki Ramana. Kua tae tetahi ope hia ki Ingaurangi, a he tino nui te powhiri tangata i a ratou. Kua tae a io hoki nga hoia o Kanata. Kua whakaitia e te kawana tangata o reira kia 100 eka whenua mo te hoia katoa. Kei te moana e hoki mai ana ki te kainga nei ta Nin Tiren i ope tuatahi i tuku ai, ara nga morehu e 82 me tetahi o nga rewhetenehi, me Tiaki Hiu o Nepia. No te 21 o Oketopa i tera tau ka haere ratou, a hei nga ra whakamutunga pea o tenei marama u mai ai, e u mai ai kia manaakitia e to ratou whenua, notemea ko ratou etahi o nga tino hoia atu o tenei whawhai, ko Rewhetenehi Hiu hoki tetahi o nga tangata tino toa atu. He paraiweti ia i te haerenga, ma e hoki mai nei he rewhetenehi. Ko Meihu Ropini kua tu hei kanara.

I patua mai e Rore Rapata he waea ki to tatou Pirimia, he whakaatu mai i toa whakawhetahi mo te toa mo te kaha o nga hoia o Nin Tiren. Koia nei tana waea:

“O nga hoia katoa i whawhai i raro i a au i Awherika nei, kahore he hoia hei rite mo nga hoia i tokua mai e Nin Tiren ki te awhina i te Whenua Matua (i Ingaurangi). He ton, he taane. Nui atu toku whakawhetahi ki a ratou. Kahore he kupu nui e mohiotia e au hei whakaaui i toku whakamoemiti mo a ratou.”

Nga hoia katoa i tokua e Nin Tiren ki te whawhai: e 71 nga apiha, 1723 nga hoia. O tenei matua e tonu apiha, e 39 hoia i mate i te pu, i mate turoro ranei; e rima apiha e 86 hoia i hoki turoro mai ki te kainga: kotahi apiha 11 hoia i whakamutua; 12 hoia i uru ki te ope pirihimana o Awherika; kotahi te hoia i panua.

Kua panuitia te kupu whakapato a Rore Rapata ki te Ingarihi kia kaha e whakaakona

ona hoia ki te inu waipiro i nga haka tangata ki a ratou, ina hoki atu ratou ki te kainga. E nui ana toa whakahibi mo te pai ona hoia. I nga wa o te riri he marohirohi ratou, i nga wa o te kore riri he rangatira. Ta te rangatira tana kupu. Kei ko mai te hanga ware nei e mea ana ma te waipiro rawa ka tika ai te bakari.

Hei ra tae enei mo Kurutia ki Uropi. Ko ana moni ara ko nga koura i puritia e te kawana tangata o te Poriki. Ki te ki a Kurutia e haere ana ia ki te tono ki nga mana nunui kia aroha ki a ia, engari kamui tona ahua mate i runga kaupuke. E kore e manakohia te haere a nehe e nga mana.

TE WHAWHAI KI HAINA.

Kaore he kotiro mai o te whawhai i Haina o tenei marama, heoi ano kei te whai tonu nga mana kia whiua nga tangata kohuru. I tino weti weti rawa te kohurutanga i etahi wahi, i nga mihinare hoki — i te kino rawa e kore e taea e matou.

I whai tetahi wehenga o Haina kia whawhai i a ratou te wehenga no reira nei te enepara i kaha ano te riri, engari kua marie haere i enei ra.

Kei te whakaitia nga mana he “kupu whakamutunga” (ultimatum) ma ratou ki te kawana tangata o Haina. Ki te kore e whakaitia i a ratou e tono ai, heoi kua whakaputa nga mana i a ratou i pai ai, kahore he whakaaotanga ake ki te kawana tangata o Haina.

PITOPITO KORERO.

Kua tae kei Akarana etahi mea whakairo a te Maori, no tetahi wahi o te Poi o Pureti (Bay of Plenty). Aua mea no te rapatutanga nei a Hongi i te Tai Rawhiti ka hunaia, a e 76 tau i ngaro ai ka kitea nei. I wareware i nga tamariki. No te hakitanga o tetahi pakeha ka haere ki te hoko, riro ana i a ia. E mea ana nga nupapa pakeha he tino wai-marie taua pakeha. He tino taonga rawa enei, no nehera hoki, kaore i rite ki nga whakairo tu-pakeha o enei ra. Kaore ano te Maori kia tino mohio noa ki te nui ki te tapu o a ratou taonga maori, na reira ka hokana hei whakarawe moni. E hari matou mehemeha i riro enei taonga i te kawana tangata, kia waiho ai ma te koroni. E te iwi puritia nga toenga o nga mea Maori, ko to tatou nei nui tonu tena.

I kite matou i roto i te nupepa pakeha kua pēkerapu a Hone Heke, mema mo te tai-tokerau, i runga i te pītihana a etahi pakeha o Otautahi, he tangata tiaki paparakauta tetahi he roia tetahi.

No te 30 o Oketopa ka mate a Hobepa Rene ki Waikanae; he rerenga ki runga i te tereina i te mea kua timata te haere, mania ana katahi ka taka ki raro o te tereina. He tangata matau a Rene ki nga tikanga pakeha. I whakaakona ia ki te kura a te Pihopa o Whakatu, i haere hoki ia ki Ingarangi i roto i te tima whutupooro a Hobepa Wapereki.

I tino toa te whakaoranga a te kuini o te Poriki i tetahi tangata whano tata ka mate ki te moana. I te taha tai taua wahine, ko tana kitenga atu i taua tangata e kapo noa ara. I rere ia ki te moana, a whakaorangia ana e ia taua tangata.

No te 26 o Oketopa ka tu mai ki konei a te H.M.S. Mildura, tetahi o nga kaipuke whawhai o te Kuini, i runga te Kawana. Ko Turanga nei tonu te taone tuatahi i u mai ia i te hokinga mai i te whakatare i te kara a te Kuini ki runga i etahi o nga moutere huihua o te moana. E tuku mai ana a Rarotonga ki raro o te maru o te Kawanatanga o Niu Tireni nei.

No te 1 o tenei marama ka whakatuwheratia e te Kawana te whakakitekite ki Otautahi (Christchurch), nui atu te tangata i reira, a kei te whakaeke tonu te tangata. E kiia ana kaore rawa he whakakitekite o mua atu i Niu Tireni nei e rite ki tenei te pai. Kua whakaritea e te Kawanatanga no Whanganui nga tangata hoe waka e haere, no Otaki nga tangata poi, no Wairarapa tae mai ki Here-taunga nga tangata haka. Hei te 1 me te 2 o nga ra o Hanuere ka tu te reihī waka taua; hei te 31 o Hanuere ka mutu te whakakitekite.

No te 8 o nga ra ka tae mai ki a Tuta Nihoniho te waea mai a Taare Parata, kai-whakahaere o te ope Maori mo te haere ki te whakakitekite i Otautahi, he tono mai kia haere atu kia 25 tangata haka o konei.

I NGARO, A KUA KITEA.

I tetahi ra nui i Whakatu, ka haere tetahi tamaiti ki nga ngahau, kaore i haere ki te kura. I te ata ka teka ki te kai-whakaako na ona matua ia i pupuri ki te mahi, tena kotahi wiki i muri mai ka kitea e te kai-whakaako i roto i te whakaahua i roto i te nu-pepa o nga mahi ngahau i reira ra taua tamaiti, te wha-

kaahua o taua tamaiti tutu, marama ana tana tu. Mau ana tona teka, tona hara. Ka tika hoki ta te Paipera, "A kia mohio koutou, e hopukia ano koutou e to koutou hara."

Kua mau nga mangumangu kohuru i Ahite-reiria. No te taotutanga o tetahi i mau ai, ko tetahi i kitea e mōe ana; i wehewehe raua. E toru rawa marama i luna ai raua ki te ngahere, a he kitea ano te mutunga. E kore e hapa ke atu: nga utu o te hara he pouri he awangawanga, he mate. E ki ana ko te pakeha: *Sin never pays*, e kore rawa tetahi tangata e totika i runga i te hara. "A kia mohio koutou, e hopukia ano koutou e to koutou hara." (Tauanga 32, 23.)

Kua hopukia tetahi tangata i Poneke ko Parati te ingoa, mo te kohurutanga i tetahi tangata i Ingarangi, ka iwa rawa tau ka hōri ake nei. I omi taua tangata, a kihai i mohiotia kei hea ranei, na kitea rawatia mai i Poneke. Kei te uiuia ia. He roroa nga ringaringa o te ture, ahakoa i hea te tangata hara ka whatorotia, ro hinaki rawa takawhitiwhiti ai.

HE POWHIRI.

Kua taia e matou nga powhiri a Ngaitahu a Matawhaiti a Rongomai-wahine, ki "nga mana poriro hakurara o roto o te rohe potae o te Tai Rawhiti," kia tae ki Korito, Mahia, a te 24 o Tihema ki te Kirihimete, hei kōhikohi moni hei whakahou i te whare-karakia o Korito, "e ngaua nei e te repera kino nei e te huhu, e te maku, e te pirau." Ta Rongomai-wahine tana tu powhiri ka tawai i era atu mana, hei muri mai ka whakatangitangi kia mauria mai he moni. Haere i to haere!

Kei te taia hoki e matou nga powhiri a te koroua nei a 'Te Tahi-o-te-Rangi,' kia whakahaiti atu nga mana katoa, nga iwi katoa, apiti atu ki te Kotahitanga o Te Aute, ki Pūpārūhe, Whakatane, a te 18 o nga ra o Hanuere, 1901, ki te kawanga o te whare whakairo o Ikapuku. E mea ana taua kaumatua, "he atarangi te kawanga o tenei whare maori mo tetahi whare mo te Atua, ara, whare-karakia, e wawatangia nei e te ngakau kia tu." E nga iwi, e nga mana kia tino taumaha ta koutou whakamana, manaaki, i te powhiri a 'Te Tahi,' he mana hou ua ana, kati tautokona.

TE AITUA KI MOTU - HE KUPU.

Ki te Etitia o Te Pipiwhararua,

E hoa, tena koe!

He mihi he hari no te ngakau ki te kaha o ta tatou manu e man nei i nga kawenga tau-maha ki nga marae o nga iwi o nga motu nei.

Kati tenei ano etahi kupu ruarua nei hei mauranga atu mana kia rongo mai nga iwi pakeha, maori. E manu, kawea e koe te matenga o te Whanau-a-Apanui ki nga marae o tatou hoa, kia rongo mai i te tino aitua nui i pa nei ki era hapu o tatou, mamae ana te ngakau. I te manaetanga o toku ngakau koia au ka whakaatu ake nei: E hika ma e nga tangata nana nei nga tamariki nei me nga wahine nana nei ana tamariki, tena koutou i to tatou a tua. Kei te kimi te whakaaro mo tenei aitua nui, kati kia ki peuei ake au kei nga tamariki rangi te take o to ratou mate kei nga pakeke ranei, etira me ki penei ano au kei nga pakeke te take o tenei mate. I tonoa e ratou he kura mo a ratou tamariki; i pai tera tikanga engari ko ratou kihai i u uga whakaaro ki runga ki te mahi i tukua ai e ratou ana tamariki ki te kura; i tauri ke ratou ki te hapai i te hahi Ringa-tu, ka mahue nga tamariki ra kia rapu ana i te maraumatanga, ka anga ke ratou ka mahi i nga ritenga a to ratou hahi: a te mahi i te Ratapu a te hianga noa iho ki te ture.

E ta ma, he mea wehi rawa ki a maua nei te parau kaanga i te Ratapu me te mahi i nga mahi nunui. Ko ana he mahi ma a koutou tamariki i kawea na e koutou ki te kura? E tama ma ia ehara tena, anei ke ia he ako kia mahio ki te whakahonore i te Ratapu na te Kuini ano hoki te Ratapu me te kura na hoki. Koia nei te take mate o nga tamariki, he takahi ture no koutou. Ko te hahi o koutou matua i mua ko te Hahi Karaitiana, no muri nei ka tango ke koutou ko tena hahi. Ko Paora Ngumoki te tohunga o Pakoriri ki Maraenui, ko Hamiora Hamo no Omaio ki Pariokara, tae mai ki Te Awanui, ko Matenga ki Te Kaha mutu ki Pahaoa. E hoa ma, kaore rawa koutou i titiro ki nga mahi ana kaumatua takahia ana e koutou ki ro paruparu, kei mea koutou kei whea te take i whiua ai, ki taku mahara koia pu tenei he takahi ture. E hika ma, kati me tauri tatou ki te oha a o tatou matua, tipuna hoki, kua mate ratou kei te po. Ki taku whakaaro inaianei ko te mauanga rongo mo tenei mate he hoki ki te whakapono o tatou matua, o tatou tipuna, katahi ka mutu te awanga-

wangatanga i roto i te ngakau. Tetahi ki te kore koutou nga rangatira e tauri ki te Hahi o Ingarangi me kore he tangata ware noa na ka hapai mai i te oha a o tatou matua, tipuna hoki, a ko koe hei rangatira mo te Whanau-a-Apanui katoa ahakoa i whea e noho ana, a ko koe hei rangatira mo ratou katoa i tena rohe a ko Ngatiporou hei hapai i a koe ki runga rawa ake i te iwi.

Kati ena kupu mo to tatou aitua, i nui ake ai he mamae ake ki to tatou mate.

Na to koutou hoa,

na REIHANA MOARI.

Tikitiki; Hepetema, 1900.

TE TU O TE MAORI.

NGA MAORI O MOTUEKA.

He kupu tenei mo te korero a Hohepa Peka o Taranga, mo te 'Tu o te Iwi Maori' i paunuitia e Te Pipiwhararua. Ata whakaarohia e tatou ana kupu. Ki taku whakaaro he tika rawa. Ko tenei e te iwi me mahi he tikanga hou, me whakarere te ahua tawhito, me whakarongo ki nga tohutohu a te Popa, kai-tiroiro kua kua oti nei nga pukapuka i a ia te tohutohu ki te reo Maori. Nui atu te tika o nga korero o ana pukapuka.

E hoa ma i a au e noho ana i roto i te ahua o nga Maori o mua nui atu toku mangere ki te mahi kai maki, no toku kitenga i te huarahi o te pakeha e haere nei, ka mahue i a au te ao tawhito ka mahia ko te huarahi hou. E hoa ma nui atu te pai mehemea ka pirangi te tangata kia kite i te ahua o nga Maori o Motueka, pai noa atu. Kei konei nga maara hapa me nga kaari hua rakau o ia ahua o ia ahua o te piti o te aporo o te raahipere o te tini noa iho o nga rakau a te pakeha. Kaore rawa he tangata mangere o konei, ki te mangere hoki te tangata i konei mona ano tona mate i te hia-kai, kaore hoki e awihinatia te tangata mangere. Kua kore i konei nga whakatu bakari mo nga tupapaku heoi ano kua whakaritea ki ta te pakeha tikanga; nui atu te pai. Nga mahi katoa o tenei whenua kei runga i nga tikanga a te pakeha e haere ana.

Na to koutou hoa,

na HUTA PAKA.

Motueka, Te Waipounamu.

TE WHERE, TE MA, TE AUMOANA.

(RED, WHITE AND BLUE.)

He where, he ma, he aumoana, nga kara o o te kara a te Ingarihi, ara a te Piritihi. Ko tenei ingoa ko te Ingarihi mo nga tangata anake o Ingarangi, e kapea ana a Kotarani me Aerani, tena ko te Piritihi e uru katoa ana nga iwi katoa i raro o te mana o te Kuini. E riri ana te Kotimana me te Airihi ki tenei ingoa ki te Ingarihi, he wawae i a ratou ki waho. He where he ma he aumoana nga kara e whakapiria ana ki te poho o te tangata i enei ra, hei whakahonore i nga toanga o te Piritihi. He tino waiata na te pakeha: "Umeretia te Where, te Ma, te Aumoana."

Tetahi ingoa e huaina ana a Ingarangi ko Hoani Puuru. Te whakaahua o Hoani Puuru e kitea ana he kaumatua, he puku nui; ko tona potae he roa, ko ona puutu he roroa ano. Te ingoa tapa mo te hoia Ingarihi ko Tame Akena (Tommy Atkins), mo te heramana o runga manua ko Tiaki Ta (Jack Tar). Etahi o nga tino waiata a te Piritihi i enei ra ko nga waiata mo nga hoia mo nga heramana. Ko nga korahi anake ara ko te rarangi e waiatatia ana i te mutunga o ia rarangi o ia rarangi taku e whakamaori.

NGA HOIA A TE KUINI.

(SOLDIERS OF THE QUEEN.)

Ko nga hoia a te Kuini, e tama ma.
Kua tae kua kite i te whawhai,
I te whawhai mo te kororia o Ingarangi.
Ina whakaatu tatou ki te hoa riri i to tatou hiahia.
Ina ki tatou e toa ana tatou i nga wa katoa.
Ina ui mai ratou he mea pehea na tatou,
Ka whakamanamana ta tatou tuhi ki tena ki tena
O nga hoia a Ingarangi a te Kuini.

NGA TAMA A TE MOANA.

(SONS OF THE SEA.)

Nga tama a te moana, he momo Piritihi katoa,
E tipu rā i te moana, e kata ana ki te hoa riri.
Tukua era atu iwi kia hanga ana i te kaupuke,
Kia mahara ana hoki he mohio ratou ki te riri,
Otiira e kore e taea e ratou te hanga te momo puru-tooke
Na reira nei i piki ai te ingoa o Nehe Ingarangi.

E te Atua tohungia te Kuini!

HE PANUI.

KI NGA PARIHA O NGATIPOROU.

Ki te kore he aitia ka penei toku haere:
Now. 29 Waihai.
" 30 Waipare.
Tihē. 1 Tokomaru. 2 RATAPU.

" 3 Waipiro.
" 4 Waitakaro.
" 7 Rangitukia.
" 8 Tikitiki. 9 RATAPU.
" 10 Te Kawakawa.
" 11 Wharekahika.
" 14 Kaharau.
" 15 Tuparoa. 16 RATAPU.
" 17 Waipiro.
" 18 Waipare.
" 19 Mangatokerau.
" 20 Waihai.
" 21 Te Rau.

na TE WIREMU HAPATA, Now. 1, 1900.

HE PANUI

Ki te tangata e hiahia ana ki te Rawiri, ki te Himene: he nui noa atu nga pukapuka kei a au inaianei: ko te utu:—

He mea nui, kiri noa, ... 2/6
He mea nui, kiri pai, ... 4/-
He mea paku, kiri noa, ... 1/-
He mea paku, kiri pai, ... 2/6
He mea paku, kiri pai rawa, 3/6
He Himene, ... -/6

1/- Ki te tono Himene nga Mimita ki a J. Up-ton, Akarana, ka iti iho te utu.

Maku e utu te Pane Kuini hei tuku atu i nga pukapuka ki a koe.

Na H. W. WILLIAMS,

TE RAU, GISBORNE.

HE TURE TUTURU.

1. Kotahi putanga o TE PIPIWHARAUAO i te marama
2. Ko te oranga mo te Pepa e rima hereni (5/-) i te tau, me nooti o te Poutapeta me pane rancii.
3. *Ki te pau nga hereni a tetahi tangata i tuku mai ai, ka takaia tana Pepa ki te awahi where; e rua nga putanga pena ka whakamutua te rere atu a te Pepa.*
4. E pai ana kia tukua mai nga korero o ia wahi o ia wahi o te Motu, engari kei te Etita te tikanga mo e ta i aua korero; kia marama te tuhituhi.
5. Me penei te tuhi i waho o nga reta katoa:—
Ki TE PIPIWHARAUAO,
Te Rau, Gisborne.

NGA HUA KAREAO MA TA TATOU MANU.

1/- Two S.S. Teachers: 10/- Mr Holloway: 5/6 Horowai
Haerewa, Ruka Haenga: 5/- Honore Mahuika, Teone Pata,
Teipu Waraki, Herewini Oterangi, Wi Katene, Tame Eria, Heta
te Kani, Maaka Paweherua, Kaniera Pereto, Piriniha Tecke,
Ngawiki, R Tupai, Watene Taitapanui, Parckura Kohere, Wai-
huka Kohere: 4/- Rewita Niwa: 2/6 Ataria Tipuna, Ho-
hepa te Wahangu, Raputa Manuera: 1/- Kora

H. W. WILLIAMS, TE RAU, GISBORNE.